

PELERINA EGERIA, ÎNSEMNĂRILE JURNALULUI DE CĂLĂTORIE ȘI IMPORTANȚA LUI PENTRU STUDIUL BIBLIC

SEBASTIAN CIURUȘNIUC

Argument

Reformele Împăratului Constantin au dus la o perioadă de pace pentru Biserica Creștină din Imperiul Roman. Martiriul, care fusese considerat de creștini drept forma supremă de identificare cu Hristos, nu mai constituia scopul ultim ce putea fi atins. Oamenii evlavioși au căutat noi mijloace de exprimare pentru devotamentul lor creștin. Datorită unei convergențe de factori, a apărut tipul de pelerinaj care să satisfacă această nevoie. Noțiunea generală în erudiție este că privirea pelerinului din secolul al IV-lea se îndrepta către „trecutul biblic” și asupra locurilor de referință.

Drumul de la Constantinopol la Roma este foarte circulat în această perioadă, generând o atracție din ce în ce mai puternică pentru vizitarea Locurilor Sfinte. La sfârșitul secolului IV, aceste locuri erau deja înscrise într-un spațiu clar definit, cu puncte de interes bine identificate, cu garnizoane militare care asigurau paza pelerinilor, de-asemena erau prevăzute stații care să asigure hrana.

Itinerarul Egeriei este o sursă extrem de importantă pentru diverse discipline: filologie, arheologie, geografie, studii biblice, monahism, istorie. O sursă care din păcate este destul de puțin abordată în țara noastră, dar care dincolo de granițele țării se bucură de cele mai elogioase aprecieri din partea savanților istorici, patrologi și arheologi, în a căror lume lume restrânsă i-a fost dat să fie citit și unde a prezentat interes.

După șaptesprezece secole, acest jurnal este atât de prezent, încât este pe cale să devină un adevărat model al pelerinajului, ca mod de trăire a credinței și de căutare a mântuirii. Nu este niciodată nepotrivit să ne însușim asemenea experiențe să ne identificăm cu modul de viață a primilor creștini, cu trăirile și atitudinea lor față de Dumnezeu.

Importanța însemnărilor de călătorie a Egeriei

Prin actul semnificativ al Edictului de la Milano din anul 313, sub conducerea Împăratului Constantin cel Mare, a fost acordată libertatea religioasă creștinismului, marcând astfel un moment crucial în evoluția Bisericii. Această perioadă a fost caracterizată de schimbări semnificative, incluzând perioade de decăderi dar și de creștere a vieții spirituale. Sfânta

Elena, mama împăratului Constantin, a jucat un rol esențial prin cercetările arheologice care au dus la descoperirea vestigiilor sfinte, precum fragmente din Sfânta Cruce, grota în care s-a născut Mântuitorul la Betleem și Sfântul Mormânt din Ierusalim. Prin aceste descoperiri, Sfânta Elena poate fi considerată drept un pelerin precursor, deschizând astfel calea către conturarea topografiei Țării Sfinte.

Pelerini și clerici au folosit istoria Vechiului și Noului Testament pentru a reconstrui pământul ca fiind creștin din punct de vedere topografic, explorând cunoștințele despre geografia fizică și istorică a pământului și mijlocind retoric viziunea lor asupra lumii prin textele și clădirile lor. Primii pelerini găsiseră Palestina aproape nemarcată de niciun semn fizic creștin și neînscrisă în istoria creștină. Pe lângă revendicarea instituțională a pământului, pelerinii creștini și-au legat multe locuri sfinte prin drumurile și potecile pe care le-au parcurs.¹ În călătoriile lor către, dinspre și între locurile sfinte au folosit sistemele de drumuri existente, validându-le ca drumuri de pelerinaj. Căile dintre mănăstiri și chiliile lor învecinate au devenit, de asemenea, parte a unei hărți filigranate desenată pe pământ.

La sfârșitul secolului IV, ajunge pe muntele Sinai una dintre celebrele figuri ale antichității creștine și anume pelerina Egeria.² De-a lungul călătoriei sale, ea explică că a fost ghidată de călugări, preoți și episcopi care au subliniat locuri importante și au dat sfaturi despre locuri de interes și rute sigure, au făcut rugăciuni și au dat binecuvântări,³ arătând clar faptul că intenția ei a fost de a localiza textele Sfintei Scripturi pe geografia Egiptului și Palestinei. Pe parcursul călătoriei au căutat oameni sfinți care să poată „*arăta toate locurile despre care este scris în Biblie*”.⁴ În timp ce călugării și clerul par să fi fost foarte activi în construirea experienței de pelerinaj a locurilor sfinte, pelerini precum Egeria, au călătorit în mod clar cu texte biblice la

---

¹ John Binns, *Ascetics and Ambassadors of Christ: the Monasteries of Palestine, 314-631* (Oxford: Clarendon, 1994).

² Numele pelerinei, care nu este cunoscut direct din textul manuscris al *Itinerariului*, deoarece începutul și sfârșitul textului s-au pierdut, ni s-a transmis în mai multe variante - Echeria, Etheria, Heteria, Aetheria, Eiheria și Eucheria. Ediții ale jurnalului de călătorie: *Égérie. Journal de voyage (Itinéraire)*, editat și tradus de P. Marval / M.C. Díaz y Díaz, (SCH 296), Paris, 1982. Egeria, *Itinerarium. Reisebericht*, lateinisch-deutsch, übersetzt und eingeleitet von Georg Röwekamp, Herder, Freiburg-Basel-Wien-Barcelona-Rom-New York, 1995 (FC - 20). Introducere – p. 1-115, Textul Itinerariului – p. 117-307. O analiză a însemnărilor de călătorie ale Egeriei și traducerea jurnalului său în limba română la pr. Marin Braniște, „*Însemnările de călătorie ale pelerinei Egeria sec. 4*”, teză de doctorat, în: *Mitropolia Olteniei*, nr. 4-6, 1982, p. 225-381.

³ Sivan, “Pilgrimage, Monasticism”, subliniază munca călugărilor locali în alocarea specificului geografic evenimentelor biblice.

⁴ *It.Eg.* 2,3 p. 23. Egeria revine frecvent asupra acestei informații, esențială pentru tipul de călătorie în care era angajată: un pelerinaj al cărui itinerariu urma relatarea biblică: *singula loca quae scriptae sunt*.

îndemână sau memorate, gata să localizeze conținutul pe peisaj și să rupă limitele temporale dintre trecutul scriptural și prezentul lor.⁵ Astfel, este semnificativ de reținut faptul că Egeria a expus verbal experiențele ei fizice și spirituale pentru cititori.

Relatarea pelerinajului Egeriei prin Palestina, Egipt și Asia Mică dezvăluie atât înțelegerea ei despre locurile sfinte ca dovadă pentru adevărurile biblice, cât și modalitățile în care ea a trasat aceste adevăruri atât textual, cât și peisagistic. Egeria a intenționat ca relatarea călătoriilor înfăptuite în jurul locurilor sfinte să ofere o hartă textuală, precum și un mijloc de a transmite vizual acest lucru „surorilor de acasă”.

După cum am amintit mai sus, „Egeria este unul dintre pelerinii care au căutat atât oameni sfinți, cât și locurile sfinte de la sfârșitul secolului al IV-lea”.⁶ Ca și în cazul vederii locurilor sfinte, a vedea oamenii sfinți devine deosebit de important. Anecdotele pelerinilor anteriori, completate ulterior cu relatări mai consolidate, cum ar fi *Istoria călugărilor din Egipt* (compuse de un călugăr din Ierusalim spre sfârșitul secolului al IV-lea) și *Istoria Lausiacă* a episcopului Palladius de Helenopolis (finalizată în jurul anului 420), au circulat povestiri despre călugări din locuri îndepărtate. Unii au fost motivați să plece în pelerinaj pentru a-i vedea pe sfinții călugări pentru ei înșiși, în timp ce alții - precum „surorile” Egeriei, probabil - au absorbit mai multe istorisiri la mâna a doua prin relatările celor plecați. Dacă scopul este de a înțelege totalitatea experiențelor pelerinilor așa cum sunt reprezentate prin relatările lor, ar trebui să considerăm acestea uneori incredibile ca pe niște ficțiuni semnificative prin care pelerinii au generat o imagine a monahilor, cu care publicul lor ar putea interacționa.⁷ Oameni ca Egeria au creat conexiuni pentru ei înșiși și pentru citirea lor între lumea Bibliei și lumea locuită de călugări.⁸ „Povestirea plină de viață a Egeriei despre călătorie - în împletirea ei dintre povestea antică și locul prezent; sfinții Moise și sfinții călugări; literalul și spiritualul - devine o narațiune a transformării, invitând cititorul să pătrundă în ea”.⁹

---

⁵ *It.Eg.* 5,12 și 7,2: „clerul și călugării ne-au arătat fiecare loc legat de Scripturi, așa cum am cerut întotdeauna.” a se vedea Maraval, “The Bible as Guide”, “Groh”, “The *Onomasticon* of Eusebius”, 23, a sugerat că Egeria poate avea o traducere în latină a *Onomasticonului*, deși nu sunt citate dovezi care să susțină acest lucru, în timp ce Jacobs, *Remains of the Jews*, 74, n. 70, menționează că Ieronim nu a tradus *Onomasticonul* în latină decât după 385.

⁶ Mai multe despre acest fenomen, a se vedea Georgia Frank, *The Memory of the Eyes: Pilgrims to Living Saints in Christian Late Antiquity* (Berkeley: University of California Press, 2000), p. 7.

⁷ Georgia Frank, *The Memory of the Eyes*, p. 5.

⁸ Georgia Frank, *The Memory of the Eyes*, pp. 29-34.

⁹ Anne McGowan and Paul F. Bradshaw, *The pilgrimage of Egeria: a new translation of the Itinerarium Egeriae with introduction and commentary*, Liturgical Press, Collegeville, Minnesota, 2018, p. 45.

Pentru Egeria, monahii nu numai că au mediat dorința pelerinului de a vedea locurile sfinte, „arătând” unde se află acestea, dar și călugării din Palestina și Egipt au devenit ei înșiși cei care erau căutați pentru a fi văzuți de pelerinii creștini. După cum a observat David Hunt, „monahii și faptele lor erau o prelungire a panoramei scripturale pe care [Egeria] o vedea în jurul ei: ea dorea să vadă, să discute cu ei și să învețe despre faptele lor, la fel de mult ca vizitarea locurilor din Scriptură”.¹⁰ Acești sfinți călugări ajută la transformarea istoriei scripturistice într-o realitate prezentă, vie, în locurile asociate cu întâmplările sfinte din trecut.

Deși Scripturile oferă puține descrieri topografice ale locurilor, totuși ele au constituit *vademecum* pentru pelerinii din secolul al IV-lea. Pelerinaje precum cel al Paulei¹¹ și Egeriei reconstituie spațial și confirmă realitatea evenimentelor biblice. Lucrările lui Eusebiu (*Onomasticon*) au dat specific geografic locurilor istorice ale credinței, iar cele ale Pelerinului din Bordeaux, Egeria, Paula și Ieronim au fost scrise deliberat ca hărți verbale permițând publicului lor să facă, în *duh*, călătoriile pe care le-au făcut scriitorii și să-și imagineze locurile sfinte la care fuseseră martori.

Jurnalul de călătorie al Egeriei nu este în niciun caz un tratat academic sau ceva pur teoretic, ci o scrisoare vie către acelea pe care le numește în mod constant *surori*. Relatarea ei ne lasă cu multe întrebări, scrisul ei reflectă însă o inimă deschisă pentru explorare și descoperire. Din relatările ei simțim parcă emoția ce o cuprindea cu fiecare loc nou pe care-l vede, deoarece uneori istorisirea se aseamănă cu un bilet scris în grabă chiar înainte de culcare, încercând să surprindă toată emoția unei zile în doar câteva rânduri. Aproape că putem vedea mâna Egeriei tremurând la lumina lumânării, în timp ce ea se străduiește să-și amintească fiecare loc și semnificația călătoriei fiecărei zile. „Ne-au arătat și nouă... ne-au arătat și nouă... ne-au arătat și nouă...”

Concluzii

Între Egeria și pelerinul modern există două diferențe izbitoare. Călătorul din zilele noastre vine în Răsărit pentru a vedea locuri și monumente, pe când Egeria este cel puțin la fel de interesată de biserica

---

¹⁰ Edward David Hunt, “The Itinerary of Egeria: Reliving the Bible in Fourth-Century Palestine”, în: *The Holy Land, Holy Lands, and Christian History*, ed. R. N. Swanson, *Studies in Church History* 36, pp. 34–54. Woodbridge: Boydell Press, 2000, p. 73.

¹¹ Paula s-a născut în jurul anului 347 într-o familie nobilă romană și, după moartea soțului ei, și-a dedicat viața religiei și carității. Ea a călătorit în Orientul Apropiat și a fondat mănăstiri la Betleem, unde a trăit în ascetism și rugăciune. Este cunoscută în istoria creștină ca o aristocrată romană și una dintre discipolele și colaboratoarele apropiate ale Fericitului Ieronim. Ea este remarcabilă pentru viața sa de devoțiune și pentru sprijinul acordat traducerii Bibliei în latină (Vulgata) de Fericitul Ieronim.

locală, de episcopi, de monahi și monahii care viețuiesc aici. La urma urmei, o mare parte din valoarea călătoriei se află în oamenii pe care îi întâlnim pe parcurs. Ea este deosebit de interesată de serviciile cu caracter liturgic și de momentele în care acestea se desfășoară.

Pelerinul modern petrece o parte din timp vizitând locuri care nu prezintă în totalitate un interes creștin. Egeria însă, ca cetățean roman într-o lume romană și în mare parte păgână, arată o indiferență aproape totală față de ceea ce nu este creștin în favoarea concentrării asupra mărturiilor credinței. Ea nu concepe o călătorie în locurile sfinte fără rugăciune, care reprezintă pentru ea o constantă în noțiunea de pelerinaj. Pe ea nu o mulțumește doar vizitarea unui loc sfânt, ci îndeplinirea cu grijă a întregului ritual meticolos pregătit: rugăciunea, pasajul potrivit din Sfânta Scriptură, apoi din nou rugăciune, lucruri care aveau o importanță deosebită. Egeria vrea să urmeze în cei ai lui Hristos Ea vrea să retrăiască prin rugăciune istoria Mântuirii chiar în locul desfășurării ei.

Pelerina surprinde în lucrarea sa o împletire de o remarcabilă stabilitate între toate dimensiunile existenței creștine autentice: asceză, activitatea caritativă și de apostolat, devoțiunea față de sfinți și Locurile Sfinte, meditația și asimilarea zilnică a Cuvântului lui Dumnezeu, studiu și reflecție.

Nu în ultimul rând învățăm de la Egeria că moștenirea duhovnicească a Scripturilor este nedespărțită, Vechiul și Noul Testament, că monahismul este o realitate creativă care susține și inspiră și astăzi credința, că pelerinajul poate fi un mod de trăire și de manifestare a credinței și că înainte de toate, iubirea de Dumnezeu și de semenii este indispensabilă în drumul nostru spre mântuire.

Relatarea pelerinei Egeria este una dintre cele mai vechi de acest gen din lume, iar spiritul ei de explorare ne dă inspirație pentru a ne urmări propriile pelerinaje în locurile sfinte, căutând ceea ce este familiar și lăsându-ne inspirați de puterea spirituală a unui loc. Sursa documentară intitulată *Itinerarium Egeriae* constituie un caz excepțional în istoriografia pelerinajului. Niciun alt călător nu a primit atât de multă atenție academică în ultimii 140 de ani de când a fost descoperit.

Bibliografie

Surse primare

Ediții ale Sfintei Scripturi în limba română

- *Biblia sau Sfânta Scriptură*. Tipărită cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfântului Sinod (București: Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă a Patriarhiei Române, 2019).

Itinerarium egeriae (Peregrinatio aetheriae) în limba română

- Branîște, Marin, „Însemnările de călătorie ale pelerinului Egeria sec. 4,” teză de doctorat, în: *Mitropolia Olteniei*, nr. 4-6, 1982.
- Egeria, *Pelerinaj în locurile sfinte*, tr. Cornelia Lucia Frișan (Cluj Napoca: Viața Creștină, 2006).

Surse generale

- Binns, John, *Ascetics and Ambassadors of Christ: the Monasteries of Palestine, 314–631* (Oxford: Clarendon, 1994).
- Frank, Georgia, *The Memory of the Eyes: Pilgrims to Living Saints in Christian Late Antiquity* (Berkeley: University of California Press, 2000).
- Hunt, Edward David, “The Itinerary of Egeria: Reliving the Bible in Fourth-Century Palestine”, în *The Holy Land, Holy Lands, and Christian History*, ed. R. N. Swanson (*Studies in Church History* 36; Woodbridge: Boydell Press, 2000): 34–54.
- Maraval, Pierre, *Égérie. Journal de voyage (Itinéraire)* (Sources chrétiennes 296; Paris: Cerf, 1982; reissued with additions and corrections, 1997, 2002).
- McGowan, Anne and Paul F. Bradshaw, *The pilgrimage of Egeria: a new translation of the Itinerarium Egeriae with introduction and commentary* (Collegeville, Minnesota: Liturgical Press, 2018).